

Bedankt voor het downloaden van dit artikel. De artikelen uit de (online)tijdschriften van Uitgeverij Boom zijn auteursrechtelijk beschermd. U kunt er natuurlijk uit citeren (voorzien van een bronvermelding) maar voor reproductie in welke vorm dan ook moet toestemming aan de uitgever worden gevraagd.

Boom

Behoudens de in of krachtens de Auteurswet van 1912 gestelde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch door fotokopieën, opnamen of enig andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voor zover het maken van kopieën uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikelen 16h t/m 16m Auteurswet 1912 jo. Besluit van 27 november 2002, Stb 575, dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoeding te voldoen aan de Stichting Reprorecht te Hoofddorp (postbus 3060, 2130 KB, www.reprorecht.nl) of contact op te nemen met de uitgever voor het treffen van een rechtstreekse regeling in de zin van art. 16l, vijfde lid, Auteurswet 1912.

Voor het overnemen van gedeelte(n) uit deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken (artikel 16, Auteurswet 1912) kan men zich wenden tot de Stichting PRO (Stichting Publicatie- en Reproductierechten, postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp, www.cedar.nl/pro).

No part of this book may be reproduced in any way whatsoever without the written permission of the publisher.

info@boomamsterdam.nl
www.boomuitgeversamsterdam.nl

De verliefde staat

MARK KINET

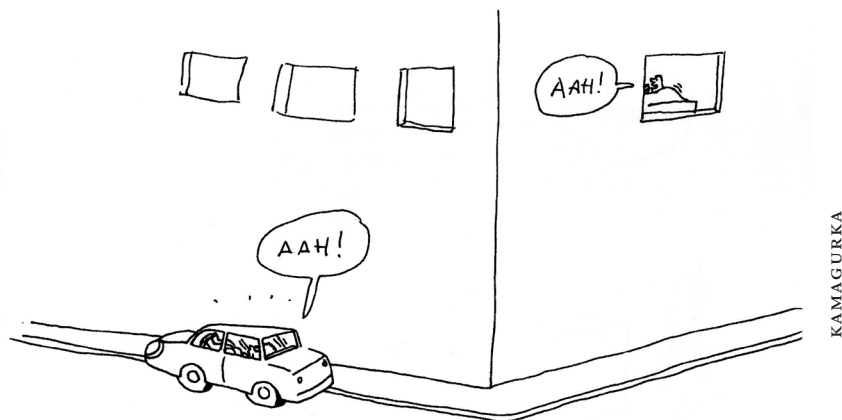
Bij het openslaan van Vlaanderens eeuwig-adolescente weekblad *Humo* ga ik telkens eerst op zoek naar de cartoons van Kamagurka. Ik heb immers grote nood aan een wekelijkse portie bevrijdende of subversieve lach. Laatst botste ik daarbij op de hiernaast afgebeelde tekening van een huisje in *Suburbia*. Ongetwijfeld bezorgt ze elke romanticus een opdoffer van formaat. Mij verleidt ze vooral tot enkele mijmeringen over de verliefde staat.

Ergens in *Voorbij goed en kwaad* zegt Nietzsche dat een vals oordeel even belangrijk is als een juist. Als we alle valse oordelen zouden verwerpen zouden we volgens hem het leven zélf verwerpen. Alexander Poesjkin zegt hetzelfde in zijn stelling: «De illusie die ons in vervoering brengt, is ons liever dan tienduizend waarheden.»

Iedereen die ooit de zeven zaligheden van de verliefdheid heeft ervaren zal de uitspraken van deze twee negentiende-eeuwse heren terstond en voluit beamen. In de verliefde staat is men oneindig veel liever verkeerd en verliefd dan in twijfel en zonder liefde. Voor buitenstaanders mogen verliefden dan van lotje getikt lijken, zelf rijgen ze vol overtuiging een ketting van verlichte ogenblikken aan elkaar. Als blinde zieners hebben ze enkel oog voor wat écht belangrijk is. Ze zijn in de woorden van Paul Moyaert weliswaar in alle staten maar evenzeer tot alles in staat.

Psychoanalytici vergelijken verliefdheid nu eens met een *foule à deux*, dan weer met een *folie à deux* maar ook met een *narcisme à deux*. Ze is immers te beschouwen als de wedergeboorte van een goddelijke Madonna-met-kind-achtige twee-eenheid. Als in een vlucht voorwaarts werden we ooit precies door deze koppelvorming uit onze ontredde en afhankelijke hulpeloosheid verlost. We denken aan een uitspraak van Albert Camus, die stelt dat we verliefd worden op iemand die *heel* lijkt terwijl wijzelf verbrokkeld zijn en verward.

Ziedaar inderdaad de eigenlijke oorsprong: de grote verliefdheid tussen moeder en kind. Want hoe zouden we hun wederzijdse verrukking en hun «I only have eyes for you» anders noemen? Hoe dikwijls probeert de omgeving vruchteloos in hun vreugde te delen waaruit ze zich anderzijds finaal buiten-

Na 30 JAAR HUWELIJK KWAMEN GERDA en KAREL
eindelijk gelijktijdig klaar!

gesloten voelt? Als «ongelovige» buitenstaanders zich niet botweg en in alle «objectiviteit» afvragen waar al die heisa voor nodig is.

De verbrokkelde baby, het nog met haken en ogen aan elkaar hangende, want lichamelijk onrijpe mensenkind, (h)erkent zich op jubelende wijze in de spiegel die zijn moeder hem voorhoudt. Deze spiegel is zowel letterlijk op te vatten als figuurlijk. Het kind spiegelt zich immers ook en vooral in de ogen van de Ander. Strikt gesproken gaat het bovendien niet om een (h)erkenning maar om een (narcistische) identificatie. De lacaniaanse psychoanalyse stelt volgens mij terecht dat het kind zich identificeert met een (spiegel)beeld en zich tegelijk van zichzelf vervreemdt. Er ontstaat een illusoir Ik, zoals weergegeven in de beroemde uitspraak van Arthur Rimbaud: «Je est un autre.» Deze narcistische mijlpaal vestigt de imaginaire orde en deze staat bij de verliefdheid voluit in het zenit.

Het maakt begrijpelijk waarom in de verliefdheid naast liefde en adoratie vaak ook een (verdoken) factor haat werkzaam is. De kloof tussen devaluatie van het zelf en idealisering van het object, tussen nietigheid en grootsheid en de erbij horende gewaarwording van afhankelijkheid impliceren voor de verliefde immers onvermijdelijk ergens een agressieve component. *Ik haat hoe belangrijk je voor mij bent.* Naar mijn idee krijgt deze agressieve component in de theorieën van Melanie Klein mythische proporties, omdat zij hem verbindt met een constitutioneel bepaalde afgunst dan wel doodsdrijf. Zelf voel ik mij veel meer thuis bij Lacans idee van het spiegelstadium. In verband met de ver-

liefdheid stelt hij apodictisch in plaats van *énamoration* het neologisme *hainamoration* voor. Dit woord is dan een (Molotov)cocktail van *haine*, *amour* en *admiration*.

Existentialisten zeggen dat de verliefdheid ons redt uit onze geworpenheid. Het romantische fatalisme waarbij de verliefden denken dat zij voor elkaar zijn gemaakt of geboren vindt zijn oorsprong in ervaringen uit de neonatale periode. Victor Hugo zegt: 'Wat zijn minnaars? Het zijn pasgeborenen.' Niet met de geliefde maar met de liefde is er dan in de woorden van Ethel Person een fatale ontmoeting.

Uit wetenschappelijke studies blijkt dat we vooral vatbaar zijn voor verliefdheid in tijden van scheiding en verlating of wanneer we ons anderszins in nood bevinden. Verliefdheid lijkt wel de som van een innerlijke nood en een act van verbeelding. Volgens Freud creëert onze hulpeloosheid een nood aan liefde die ons de rest van ons leven vergezelt. Op extreme wijze komen dergelijke mechanismen tot uiting in het Stockholmsyndroom, waarbij de gegijzelde zich vitaal afhankelijk voelt van zijn gijzelnemer en dientengevolge gevoelens van sympathie tot zelfs verliefdheid gaat ontwikkelen.

We zeggen dat verliefdheid iets is wat ons overkomt, ons overvalt. Het is iets lichamelijks en iets non- of beter preverbaals: een blik, een aanraking, iets wat ons opvalt in een stem. Een magnetisme treedt in werking waardoor we onszelf verliezen en opgaan in een ander, met wie we ons voortaan willen verbinden en verenigen, totaal en exclusief. Het zijn momenten waarop we in feite bijna sprakeloos worden, geheel in de ban van een betovering die we niet kunnen of durven verbreken. De stilte krijgt het woord. Of de zee. Of de sterren. De verliefden vluchten in elkaars armen en plaatsen zich daarbij zowel buiten de sociale orde als buiten elke vergelijking. Zodoende vinden ze geheel op zichzelf voor de zoveelste keer het warme water van de liefde uit. Het unieke gevoel dat met dit liefdesavontuur gepaard gaat, is paradoxaal een van zijn meest universele kenmerken. Merkwaardig is bovendien hoe heel deze omwenteling zich uitgerekend voordoet bij de gratie van een soort onwetendheid. Onbekend maakt in deze blijkbaar bemind in plaats van onbemind.

In tegenstelling tot de passie (die als haar uit de hand gelopen variant beschouwd kan worden) werkt verliefdheid inspirerend. We zijn vol van de ander, aan wie we ons dionysisch en enthousiast willen (over)geven. Er is een lichamelijke én geestelijke idealisering van het object, waardoor de verliefdheid zich van de louter vleselijke begeerte onderscheidt. Tijdelijk kunnen daardoor allerlei remmingen en verdringen worden opgeheven zodat de seksualiteit de grenzen naar het perverse toe gemakkelijker overschrijdt. Een en ander kan dan leiden tot min of meer *kinky* seks, waarbij alle natjes en droogjes worden verzorgd en waarbij in een multipel *total body orgasm* alle gaatjes afdoend en vol toewijding worden gevuld. Vanzelfsprekend kunnen we dit alles ook beschrijven in termen van de vroegkinderlijke, oraal-narcis-

tische symbiose waarbij de verliefde minnaars samen een Heel-Al vormen. Freud beschrijft hoe in de verliefdheid het verschil tussen Ik en Gij ophoudt en er een oceanisch gevoel ontstaat: 'Een zuiver Lust-Ik waar een vreemde, dreigende buitenwereld tegenover staat.' Allerlei zaken en dingen worden tot fetisj gemaakt; ze worden tot verschoven symbolen en erotische substituten van de geliefde. Een paperclip, een haarspeld, een aansteker of de leuning waartegen een hoofd heeft gerust evolueren tot even zoveel zinnelijke relikwieën van de afwezige.

De aan verliefdheid inherente idealisering op zich doet ten slotte het subject ontstijgen aan de alledaagse en elementaire economische logica van het lustprincipe. We zouden hemel en aarde bewegen voor één blik van onze geliefde, sparen kosten nog moeite om hem/haar enkele momenten aan de telefoon te krijgen. Voor de verliefde is de geliefde dan ook de algoede moeder uit onze diepste dromen, die ons alles geeft en alles gunt.

Is verliefdheid volgens de psychoanalyse dan niet meer dan een roze psychose? En wat dan nog? Volgens Freud moeten we voldoende neurotisch zijn om in eer en geweten naar het goede te streven, voldoende pervers om te kunnen genieten en voldoende psychotisch om de werkelijkheid te transformeren. En wie volgens hem door bepaalde dingen zijn verstand niet verliest, heeft geen verstand te verliezen. Deze staat van verliefdheid is sowieso trouwens eindig en heeft dus (zonder cynisme) een goede prognose. Hij bestaat dankzij miskennis en illusie, waarbij de geliefden (nog) aan elkaar verschijnen als een opvulling van elkaars tekort. Soms kan deze verliefde staat plaats maken voor de staat van de liefde. Deze liefde maakt dan pas dat het verschil geen verschil meer maakt.

Het huwelijk kan goed zijn maar het is nooit heerlijk, aldus La Rochefoucauld. De troost die het huwelijk ons verschaft, is mager want van een heel andere, niet-imaginaire orde. Ze heeft onder andere te maken met eerlijkheid, die naar verluidt wél langer duurt. Verliefdheid is voor het huwelijk doorgaans trouwens geen droom maar nachtmerrie. Ze is er veelal escapade uit de binnenlanden van de alledaagsheid of uit wat Jane Austen noemt 'a quick succession of busy nothings'.

Opnieuw volgens La Rochefoucauld zijn de ketenen van het huwelijk soms zo zwaar dat je met drie moet zijn om ze te kunnen dragen. Het is het begin van een fatale trigonometrie die wemelt van de algebraïsche onbekenden en waar rechten alleszins plaatsmaken voor hoeken en krommen. De psychoanalyse beschouwt dergelijke seksuele avonturen als een terugkeer naar onze kindertijd. Toen beleefden we immers de première van dit passiespel. Het verliep zo turbulent dat we het hebben verdrongen. Maar geen nood: later duikt het in frisse en steeds wisselende gedaantes in onze relaties op!